

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЮНИХ ХОРТИНГІСТІВ

Постановка проблеми. Розвиток соціальної ініціативності у підлітків є суттєвим „важелем“ для формування особистості. Адже саме ініціативна людина може відповідати та приймати будь-які важливі для себе рішення, брати на себе відповідальність за них. Це певною мірою сприяє подальшому дорослішанню особистості. Формування соціальної ініціативності виявляється під час занять хортингом у любові до своєї Батьківщині та бажанні захищати її та оточуючих, а також у бажанні вести здоровий спосіб життя. Для того, щоб зрозуміти наскільки хортинг як національний вид спорту сприяє формуванню соціальної ініціативності у підлітків, було проведено його порівняння з іншими бойовими мистецтвами.

Мета статті – дослідити як національний вид спорту України – хортинг сприяє формуванню соціальної ініціативності підлітків, а також розкрити зв'язок соціальної ініціативності підлітків з їх патріотичним вихованням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення людини як особистості відбувається протягом усього життя. Втім, особливої актуальності цей процес набуває саме у підлітковому віці. Важливим аспектом у формуванні та становленні підлітка як активної особистості виступає *соціальна ініціативність*. Ця якість сприяє формуванню у нього соціальної мобільності, здатності в разі необхідності швидко приймати рішення та нести відповідальність за результати своєї діяльності.

Виховання є головним чинником формування особистості дитини, завдяки чому реалізується програма її соціалізації, розвиваються природні задатки та здібності. У розвитку людини взаємодіють біологічний та соціальний аспекти. Адже, народившись із певними задатками та якостями, людина протягом усього життя вдосконалюється морфологічно й функціонально: розвивається її організм, збагачуються зв'язки з навколишнім світом. Як індивіда її характеризують передусім біологічні особливості, які є передумовами соціального розвитку. Знання законів біологічних і фізіологічних змін, що відбуваються з людиною, допомагає педагогу здійснювати природовідповідну (ноосферну) освіту дитини – забезпечення відповідних до її розвитку змісту, форм і методів навчання та виховання. Процес розвитку є безперервним. Він пов'язаний із набуттям соціальних особливостей, що характеризують людину як суспільну істоту. Однією з перших її соціальних дій є те, що півторамісячний малюк усмішкою вітає близьких людей. Далі він оволодіває мовою, нормами спілкування, знаннями, уміннями та навичками трудових дій. Також розвивається його самосвідомість, формується моральна спрямованість поведінки, прагнення до самовдосконалення. У цьому процесі дитина як біологічний індивід перетворюється на людину-особистість.

Актуальність вивчення феномену соціальної ініціативності пов'язана з нагальною потребою держави у вихованні самостійних, відповідальних та

свідомих громадян України. Результати дослідження української вченої І. С. Булах свідчать про те, що саме здатність особистості до виявлення та реалізації соціальної ініціативності виступає вагомим критерієм її особистісного зростання [1].

Виховання соціальної ініціативності у широкому сенсі сприяє активній, творчій діяльності дітей та молоді не тільки сьогодні, але й на перспективу їхнього подальшого життя, гармонізує інтереси особистості в її співтворчості з іншими на благо людей, суспільства та держави [8].

Одним із соціальних інститутів, які сприяють формуванню та розвитку соціальної ініціативності у підлітків, є *дитячі громадські об'єднання*. Різні аспекти діяльності цих об'єднань та організацій здійснено в наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних дослідників (Ю. Жданович, О. Касьянкової, Р. Литвак, О. Лісовця, Р. Охрімчук, Ж. Петрочко, Ю. Поліщука, Л. Романовської, Т. Ромм, О. Сорочинської, Н. Чиренко та ін.).

Як зазначає Р. Литвак, дитяче громадське об'єднання – це особливе формування дітей і дорослих, об'єднаних на добровільній основі для реалізації індивідуальних та соціальних потреб, що сприяють соціалізації дитини [7].

Діяльність дитячих громадських організацій сьогодні є особливо актуальною, оскільки головними особливостями є їх безумовна орієнтація на потреби дитини, включення у систему позитивних відносин з іншими дітьми та дорослими, можливість спілкування з однолітками та дорослими, соціально й особистісно значущий зміст колективної діяльності, можливість самостійно та демократично вирішувати проблеми своєї організації та об'єднання [8].

До дитячих громадських об'єднань також належать і дитячі спортивні організації, які виховують у дітей не лише здатність захистити самого себе, або когось іншого, але й виявити соціальну ініціативність у будь-яких складних ситуаціях. Окрім того, є й такі *дитячі спортивні організації, які безпосередньо сприяють патріотичному вихованню підлітків*. Група дітей, які відвідують заняття з хортингу, можуть виступати своєрідними дитячими спортивними об'єднаннями чи організацією. Адже, згідно з визначенням, дитяча спортивна організація – це об'єднання, діяльність якого спрямована на популяризацію фізичної культури та спорту серед дітей, пропаганду здорового способу життя, створення умов для досягнення високих спортивних результатів. Основними завданнями дитячих організацій спортивного спрямування є залучення дітей та підлітків до регулярних занять фізичною культурою та спортом, створення умов обдарованим дітям для досягнення високих спортивних результатів, сприяння організації оздоровчих і спортивних секцій та груп, участь в організації та проведенні навчально-тренувальних зборів, семінарів, змагань спільно зі спортивними федераціями, створення умов для занять фізичною культурою та оздоровлення дітей з функціональними обмеженнями, з неблагополучних, багатодітних сімей; підвищення освітнього та культурного рівня молодого покоління засобами фізичної культури, поширення та пропаганда здорового способу життя.

Виникають і діють організації спортивного спрямування переважно на базі фізкультурно-оздоровчих центрів, дитячо-юнацьких спортивних шкіл, училищ (лицеїв) фізичної культури, дитячо-підліткових фізкультурно-спортивних клубів

тощо. Це пояснюється можливістю забезпечення організації матеріальною базою та кадровою підтримкою.

Основними формами роботи у дитячих спортивних організаціях є: навчально-тренувальні заняття (здебільшого орієнтовані на певний вид спорту); спортивно-масові заходи (спортивні фестивалі, ігри, спартакиади, олімпіади); фізкультурно-оздоровча діяльність (організація літніх фізкультурно-оздоровчих таборів, туристичних походів, кросів, змагань тощо); пропаганда здорового способу життя.

Однією з найвідоміших дитячих спортивних громадських організацій – є *Українська федерація хортингу*, яка виникла у 2008 році, а офіційно зареєструвалася 25 березня 2009 року.

У міжнародному спортивному співтоваристві хортинг розвиває *Всесвітня федерація хортингу* (World Horting Federation), яка заснована в Україні у м. Києві Заслуженим майстром спорту України Едуардом Єрьоменком. Вона є міжнародною громадською організацією фізкультурно-спортивного спрямування, що розвиває й культивує хортинг у світовій класифікації змішаних спортивних єдиноборств. Основна мета федерації – здійснення комплексної програми популяризації хортингу як самостійного виду спорту на міжнародній арені. У Міжнародних правилах хортингу існує декілька відокремлених різнопланових розділів змагань, основними із яких є двораундові комплекси спортивного двобою. Це дозволяє охопити весь природний арсенал прийомів самозахисту людини, що включені у спортивну змагальну програму. Даний вид спорту як спортивне єдиноборство сформувався в результаті узагальнення багаторічного досвіду та творчих винаходів тренерів, учених, спортсменів України. З розвитком хортингу у багатьох інших країнах світу, що збагатили його техніку, привнесли у неї найбільш ефективні та раціональні прийоми, додавши свої кращі досягнення у єдиноборствах.

Отже, хортинг є представником нового напрямку комплексного змішаного єдиноборства у світі (MMA Horting), але два різнопланові раунди двобою суттєво відрізняють його від інших єдиноборств завдяки розробленим правилам змагань, які донині у світі не використовувалися. Цей спортивний винахід залучає до змагань із хортингу спортсменів із багатьох інших видів єдиноборств, чим зумовлює масовість учасників на спортивних заходах із цього виду спорту.

Українська федерація хортингу сприяє виявленню соціальної ініціативності у підлітків шляхом поглиблення його суспільно-виховної функції як національного виду спорту, а, отже, сприяє патріотичному вихованню підлітків. Це вкрай важливе для молодого покоління, яке активно включилося у становлення та розвиток нашої оновленої держави. Діяльність організації повною мірою відповідає закону України „Про фізичну культуру і спорт“, згідно з яким державна політика у галузі фізичної культури та спорту ґрунтується на засадах: визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напрямку гуманітарної політики держави; визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя, а спорту – як незамінного чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини; забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості,

взаємної поваги та гендерної рівності; формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави [5; 6].

Теоретичні основи патріотичного виховання знайшли висвітлення у працях І. Беха, М. Баки, О. Захаренка, М. Зубалія, П. Ігнатенка, Б. Кобзаря, А. Макаренка, В. Новосельського, Ю. Руденка, В. Сухомлинського, М. Тимчика, В. Третьякова, В. Фарфоровського, К. Чорної, Т. Шашла та ін. У їхніх працях наголошується, що патріотизм є однією з найважливіших рис кожного зрілого громадянина. Він передбачає любов до Батьківщини, свого народу, рідної землі; сприяння розвитку України як суверенної, правової, демократичної та соціальної держави; готовність відстоювати незалежність, захищати її. Для нашого дослідження певний інтерес має матриця думок М. П. Драгоманова. Педагог власні ідеї „будував“ на „фундаменті“ демократизму, гуманістичній та патріотичній основі національної свідомості, котра поєднувалася з толерантністю у взаєминах між людьми, з правдою та справедливістю. Для нього головним у патріотичному вихованні української молоді було орієнтування її на найвищі людські взірці – духу та праці, самовідданого служіння рідному народові всупереч позиції „провінційного родича, прихвосня чужого“. На думку вченого, патріотичне виховання й освіта мають здійснюватися за допомогою народної словесності, що яскраво та правдиво відображає історію народу, його життя, культуру, побут і духовні прагнення. Він також наголошує, що розвивати розум і почуття дітей слід рідною мовою. Тобто моральне, естетичне й патріотичне виховання молоді, на думку Михайла Петровича, має здійснюватися на основі українських традицій та любові до Батьківщини [3; 4].

Як окремий підвид патріотичного виховання можна відзначити й військово-патріотичне виховання, що покликане забезпечити морально-політичну та практичну підготовку до виконання обов'язку – захисту Вітчизни, військової служби у Збройних силах України. Головними завданнями тут є формування психологічних та морально-вольових якостей (стійкості, мужності, готовності до подвигу, самопожертви тощо), особистісних поглядів на сучасні події, самовиховання та самопідготовка, що спрямовані на оволодіння певними світоглядними знаннями та уявленнями, фізичний розвиток особистості.

Як свідчить практика, у патріотичному вихованні старших підлітків у процесі занять хортингом провідну роль відіграють різні організаційні форми. Найефективнішими формами організації та проведення з учнями активного дозвілля є змагання на призи відомих земляків, спортивні вечори, що сприяють формуванню активної життєвої позиції, організації здорового способу життя, розвитку фізичних і розумових якостей. Систематичне та цілеспрямоване застосування української боротьби хортинг допомагає формуванню у школярів свідомих переконань, вирішенню оздоровчих, освітніх і виховних завдань, а також сприяє психологічній та фізичній підготовці учнівської молоді до майбутньої професійної діяльності та військової служби.

Учасники змагань із хортингу виявляють свою соціальну ініціативність у бажанні любити Батьківщину та вести здоровий спосіб життя, знанні рідної мови, у навчанні на „відмінно“, у винахідливості та дружбі, а також у здатності допомагати одне одному у будь-яких скрутних ситуаціях, не боячись непередбачуваних труднощів. Хортинг в Україні є важливою складовою

загальнодержавної системи фізичної культури і спорту, патріотичного та духовного виховання молоді, відродження та розвинення українських бойових традицій, зміцнення здоров'я, розвитку фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей молоді людини шляхом залучення її до участі у спортивних змаганнях, оздоровчих таборах, навчально-тренувальних семінарах та інших заходах фізкультурно-оздоровчого характеру.

Крім того, хортинг як національний вид бойового мистецтва ґрунтується на засадах козацької педагогіки, яка, у свою чергу, визначала такі якості особистості, як: любов до батьків, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, ставленні до Батьківщини; готовність боротися до самої смерті за волю, честь і славу України, захищати слабших, турбуватися про молодших, зокрема дітей; нехтування небезпекою, коли небезпека загрожує життю рідних, друзів, побратимів; шанобливе ставлення до дівчини, жінки, бабусі; здатність цілеспрямовано та систематично розвивати фізичні та духовні сили, волю, інші людські можливості; уміння скрізь поводитися благородно; здатність відстоювати рідну мову, культуру, право бути господарем на власній землі; непохитна вірність принципам народної моралі та духовності; турбота про розвиток національних традицій, звичаїв, обрядів, бережливе ставлення до рідної природи та землі, примноження її багатств [9].

Якщо порівнювати розвиток соціальної ініціативності підлітків, які займаються хортингом, і тими, які уподобали східні бойові мистецтва, то слід взяти до уваги те, що мета занять бойовими мистецтвами на Сході була дуже різною, залежала від релігійних поглядів, соціального статусу adeptів і т. ін. Але поза цією залежністю головним залишалось вдосконалення бойового мистецтва. Прийоми ушу, наприклад, використовувалися як шлях, спосіб досягнення безсмертя та звільнення від плоті. Це означає, що вдосконалення прийомів ушу відбувалося у рамках різних релігійно-філософських систем, і це доводить багатогранність і багатофункціональність бойових мистецтв. Також можна говорити про розвиток ушу „зверху“ та „знизу“, що надає бойовим мистецтвам триєдиний характер: крім монастирського, існувало ще державне (військове) та народне ушу. Походження китайських бойових мистецтв відстежується від часів стародавнього Китаю, коли вони застосовувалися для самозахисту, на полюванні й у військових тренуваннях. У 1936 р. на 11-х Олімпійських іграх у Берліні група китайських майстрів бойових мистецтв уперше продемонструвала своє мистецтво міжнародній аудиторії. Зрештою, ця подія віддзеркалилася у глядачів-уболівальників поглядом на бойові мистецтва як на спорт. Китайські бойові мистецтва почали розповсюджуватися по світі із закінченням Китайської громадянської війни та заснуванням Китайської Народної Республіки 1 жовтня 1949 р., але були пригнічені жорстокими подіями Китайської культурної революції (1969–1976) [10].

Звернемо увагу на той історичний факт, що справжні патріоти України – спортсмени, які є та були переможцями й призерами Чемпіонатів світу та Європи з єдиноборств, а із заснуванням національного виду спорту України стали до лав спортсменів, і тренерів із хортингу.

Варто зазначити, що участь у спортивній діяльності є хорошою школою виховання у підлітків ініціативи, самостійності, організаційних навичок,

цивільної та громадської активності, колективізму. Заняття східними бойовими мистецтвами ефективно розвивають адаптацію молодшої людини до впливу стресових чинників, доводячи, що імітація факторів несприятливого або агресивного середовища сприяє формуванню у підлітків більш стійкого та гнучкого механізму реагування на стресові ситуації у порівнянні з тим, який виробляється у звичайних умовах [7].

Отже, можна зробити такі **висновки**: хортинг як національний вид спорту, що сприяє формуванню соціальної ініціативності та патріотичному вихованню підлітків, є особливо важливим для молодого покоління. У свою чергу, патріотичне виховання сприяє розвитку соціальної ініціативності, що виявляється у бажанні захищати свою рідну державу, себе та оточуючих; по-шанобливому ставитися до рідної мови та культури; вести здоровий спосіб життя. Педагогіка хортингу та його виховна система сприяє розвитку патріотизму, любові до своєї Батьківщини, вмінню захистити себе, рідних, оточуючих і свою Батьківщину, поводитися за будь-яких обставин благородно і т. ін. Але хортинг, на відміну від східних бойових мистецтв, – це рідне, українське, суспільно потрібне. Він сприяє відродженню та розвитку національних патріотичних традицій, ідей, соціальної ініціативності в усіх її проявах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка : [монографія] / І. С. Булах. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. – 340 с.
2. Воронов І. О. Секретні бойові мистецтва Китаю / І. О. Воронов. – СПб. : Б & К, 2000. – 242 с.
3. Драгоманов М. П. Вибране / М. П. Драгоманов. – К. : Либідь, 1991. – 688 с.
4. Драгоманов М. П. Чудацькі думки про українську національну справу [Електронний ресурс] / М. П. Драгоманов. – Режим доступу : www.ukrstor.com.
5. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи „Хортинг“ для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів : навч. вид. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
6. Єрмоєнко Е. А. Тренування з хортингу : навч.-метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2009. – 227 с.
7. Литвак Р. А. Педагогические основы деятельности детских общественных объединений в современных условиях : автореф. дис. на получения науч. степени доктора пед. наук : спец. : 13.00.06 „Теория и методика управления образованием“ / Р. А. Литвак. – Екатеринбург, 1997. – 45 с.
8. Окушко Т. К. Формування соціальної ініціативності підлітків у дитячому громадському об'єднанні / Т. К. Окушко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кіровоград : „Імекс-ЛТД“, 2013. – Вип. 17, кн. 2. – С. 44–53.
9. Тимчик М. В. Виховання патріотизму в старших підлітків у процесі занять хортингом / М. В. Тимчик // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2014. – Вип. 1. – С. 27 – 35.

10. Yan, Xing (June 1, 1995). У Liu Yamin, Xing Yan. *Treasure of the Chinese Nation - The Best of Chinese Wushu Shaolin Kungfu* (вид. Chinese edition). China Books & Periodicals.

REFERENCES

1. Bulakh, I. S. (2003). *Psykhologhia osobystisnoho zrostannia pidlitka* [Psychology of Personal Growth teen]. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova.
2. Voronov, I. O. (2000). *Sekretni boiovi mystetstva Kytaiu* [Secret Chinese martial arts]. Saint Petersburg: B & K.
3. Drahomanov, M. P. (1991) *Vybrane* [Selected]. Kyiv: Lybid.
4. Drahomanov, M. P. *Chudatski dumky pro ukrainsku natsionalnu spravu* [Chudatski thought of Ukrainian national cause]. Retrieved from <http://www.ukrstor.com>
5. Yeromenko, E. A. (2012). *Navchalna prohrama hurtkovoї (seksiynoi) roboty Khortynh dlia uchniv 1–11 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [The curriculum circle (sectional) of „Horting“ for students of 1–11 grades of secondary schools]. Kyiv: Palyvoda A. V.
6. Yeromenko, E. A. (2009). *Trenuvannia z khortynhu* [Training in Horting]. Kyiv: Palyvoda A. V.
7. Litvak, R. A. (1997). *Pedahohicheskiie osnovy deyatielnosti dietskikh obshchestviennykh obyedinienii v sovremennykh usloviakh* [Pedahohycheskye Fundamentals childish activities obshchestvennykh associations in modern terms]. (Dissertation Abstract, Ekaterinburh).
8. Okushko, T. K. (2013). *Formuvannia sotsialnoi initsiatyvnosti pidlitkiv u dytiachomu hromadskomu obiednanni* [Formation of social initiative adolescents in child public association]. In *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: Vol. 17 (2)* (pp. 44-53). Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka.
9. Tymchyk, M. V. (2014) *Vykhovannia patriotyzmu v starshykh pidlitkiv u protsesi zaniat khortynhom* [Education patriotism in older adolescents in the training process Horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds). *Teoriia i metodyka hortynhu: Issue 1* (pp. 27–35). Kyiv: Palyvoda.
10. Yan, Xing (June 1, 1995). In Liu Yamin, Xing Yan. *Treasure of the Chinese Nation – The Best of Chinese Wushu Shaolin Kungfu* (Chinese edition). China Books & Periodicals.